

УДК 338.45:62(477)

О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник*Національний університет «Львівська політехніка»***ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ПОЛІКРИТЕРІАЛЬНОЇ ДІАГНОСТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ**

Уточнено термінологічно-популярний апарат у сфері системно-орієнтованої полікритеріальної діагностики. Розроблено структурну декомпозицію типової системи полікритеріальної діагностики. Розкрито сутність та функціональне призначення кожного із елементів системи полікритеріальної діагностики, зокрема, суб'єктів та об'єктів діагностики, цілей, методів, методик, бізнес-індикаторів, критеріїв, технології діагностики.

Діагностика, полікритеріальний, система, структура, елементи.

Діагностика в системі менеджменту підприємства покликана насамперед сформувати структурований інформаційний масив даних як базу для прийняття та оптимізування управлінських рішень щодо діяльності підприємства, його окремих сфер, ланок, видів діяльності. При цьому набуває особливої важливості якість, достовірність, повнота та адекватність діагностичної інформації, адже системність охоплення внутрішнього та зовнішнього середовища при дослідженні функціонування підприємства дає змогу забезпечити високий рівень отриманих результатів. В таких умовах виникає необхідність у застосуванні системного підходу до діагностики діяльності підприємств. Поряд з цим, варто зауважити, що підприємства є складними економічними механізмами і оцінити їхню діяльність лише з допомогою єдиного критерію неможливо, що зміщує акценти у діагностиці з монокритеріальності до полікритеріальності.

Системний підхід базується на загальній теорії систем, його основу складає система як сукупність підсистем, елементів, компонентів, що формують у взаємодії та взаємозв'язках нову цілісність та якість. Водночас системний підхід передбачає врахування максимальної сукупності істотних складових системи, що надалі визначають її характер, тип, розвиток.

Як свідчить аналізування літературних джерел за проблемами діагностики [1–4; 8] системно-орієнтований підхід до неї розглядається лише у окремих працях. Так, Сметанок О. А. під системою діагностики розглядає єдність концепції, підходів, принципів, механізмів, технологій та конкретних алгоритмів постійного простежування цільових точок соціально-економічної системи. Автор наголошує, що система економічної діагностики підприємства базується на використанні алгоритмів, технологій, методів і показників економічного аналізу, побудованих на інформаційній базі господарського обліку [8, с. 18]. Незважаючи на цілісність запропонованого трактування, надалі структурні підсистеми, елементи та компоненти системи економічної діагностики не деталізуються та не характеризуються, а також не розглядаються можливі типи систем діагностики. Окрім цього, незрозуміло акцентування уваги автора на використанні у діагностичних цілях інформаційної бази лише господарського обліку, адже зазвичай застосовуються і поза обліковіджерела інформації.

Також не виокремлюються в межах складових елементів системи суб'єкти та об'єкти діагностики, ресурсне забезпечення, функції діагностики тощо, що не дозволяє вважати її завершеною.

Аналізування літературних джерел, присвячених теоретичним та прикладним засадам діагностики діяльності підприємств [1–4; 8], дозволяє зробити певні висновки, а саме: незважаючи на визнання об'єктивної необхідності застосування системного підходу до діагностики діяльності підприємств, лише окремі автори пропонують дефініцію поняття «система діагностики», не характеризуючи надалі складові та елементи цієї системи; у літературі практично не розкрито методологію побудови систем діагностики на підприємствах.

З огляду на вищезазначене, ціллю статті є формулювання теоретико-методологічних положень щодо формування систем полікритеріальної діагностики на підприємствах.

Полікритеріальна діагностика оперує системою обґрунтованих критеріїв, що характеризують межі оптимальності функціонування в різних діапазонах ділової активності та формують базу для порівняння фактичних значень показників із оптимальними [5]. Виконані дослідження дозволяють розглядати під полікритеріальною системою діагностики діяльності підприємства сукупність суб'єктів, об'єктів, цілей, технологій, методів, методик діагностики, бізнес-індикаторів, критеріїв та ресурсів, які у взаємодії забезпечують виконання цільових діагностичних функцій [7] (рис. 1). Варто зазначити, що систем полікритеріальної діагностики на підприємстві може існувати доволі багато залежно від їхнього цільового спрямування, але структура таких систем буде типовою, тобто налічуватиме вищевказані елементи.

Як демонструє рис. 1, ключовими елементами системи діагностики діяльності підприємства є суб'єкти діагностики, тобто зацікавлені сторони, а саме: власники, керівники, тематичні фахівці підприємства (економісти, бухгалтери, фінансисти, збутовики, постачальники, маркетингологи, конструктори, технологи, плановики тощо); інвестори, кредитори підприємства; споживачі, постачальники, контрагенти; державні органи влади (Державна податкова інспекція, Антимонопольний комітет України, Держпожежнагляд, Санепідемстанція та ін.) тощо. Кожен суб'єкт діагностики переслідує властиві йому цілі (елементні, часткові, комплексні), які надалі визначають характер методів, методик, склад та структуру бізнес-індикаторів й критеріїв діагностики, що поєднуються у логічній послідовності за допомогою технології полікритеріальної діагностики. Об'єктами діагностики на машинобудівних підприємствах можуть бути конкретні бізнес-індикатори, види діяльності, фінансовий, технологічний, майновий стан, конкурентоспроможність, інвестиційна привабливість, розвиток підприємства тощо.

На практиці виникає значний перелік проблем, пов'язаних з технологією реалізації полікритеріальної діагностики, оскільки порушення логіки її здійснення здатне знівелювати отримані результати. Під технологією здійснення полікритеріальної діагностики діяльності машинобудівних підприємств доцільно розуміти логічно обґрунтовану послідовність підготовчої, основної та завершальної стадій діагностики діяльності підприємств, яка поєднує методи, інструментарій, засоби здійснення діагностики.

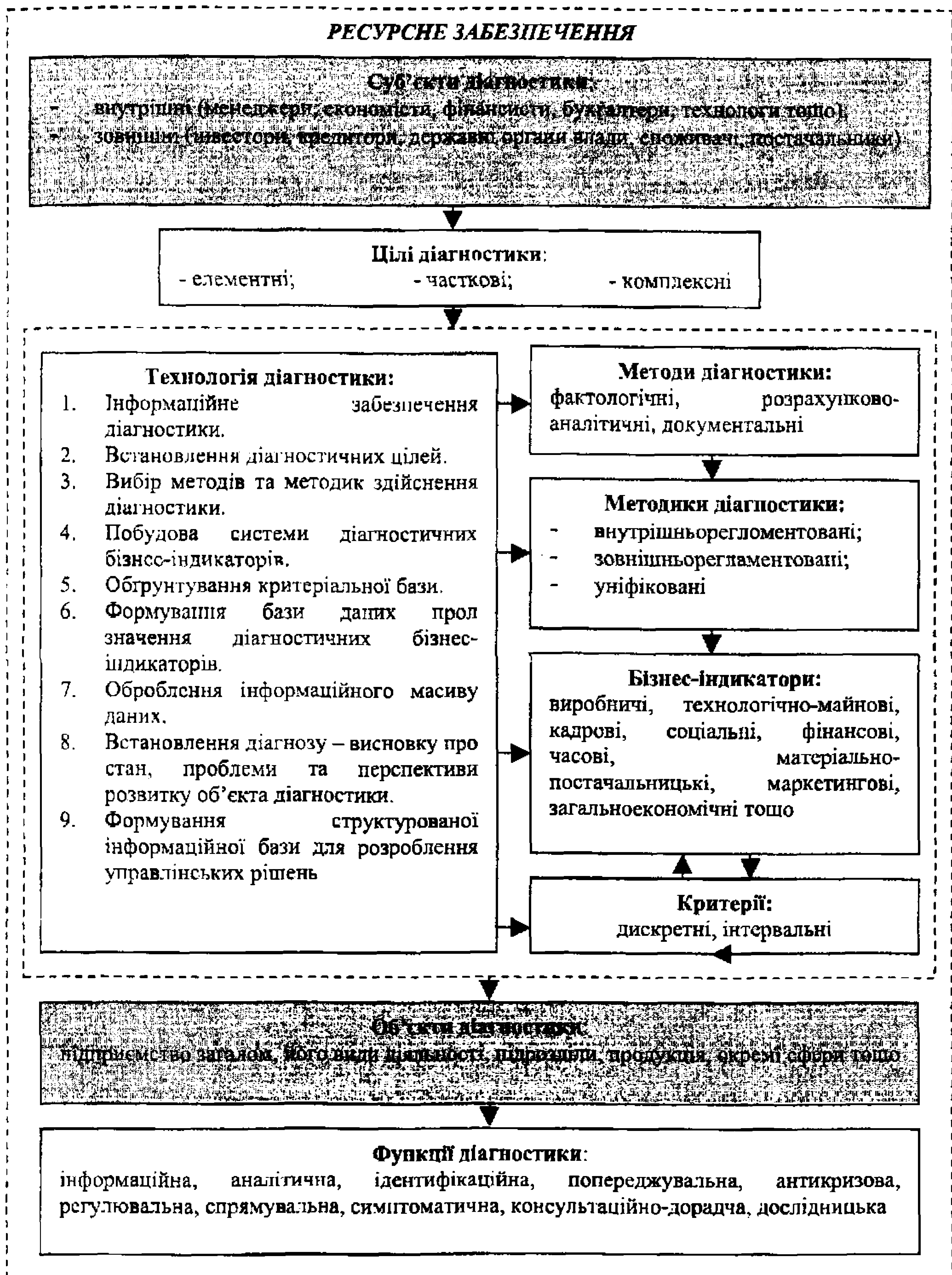

Рис. 1. Структура типової полікритеріальної системи діагностики діяльності підприємства

Визначено, що особливий вплив на достовірність та реалістичність діагностики здійснюють адекватні умовам функціонування, цільовому призначенню та ресурсним можливостям методи діагностики. Під методами діагностики запропоновано розуміти способи та прийоми цільового оцінювання стану (ретроспективного, поточного, перспективного) заданих об'єктів з метою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо функціонування підприємства в цілому та його окремих сфер. На підставі аналізування літературних джерел розвинуто класифікацію методів діагностики за переліком ознак, а саме: за вираженням, формою відображення, рівнем дослідження, універсальністю, кількістю критеріїв, ступенем формалізування, характером досліджуваних взаємозв'язків, спрямуванням, обґрунтуванням [6]. Обрані методи діагностики надалі визначають характер методик, що використовуватимуться у процесі здійснення діагностики.

Оскільки центральним елементом систем полікритеріальної діагностики є бізнес-індикатори, то уточнено понятійний апарат у цій сфері, внаслідок чого конкретизовано зміст категорії «бізнес-індикатор». Під бізнес-індикаторами пропонується розглядати кількісні вимірники властивостей, стану, розвитку підприємства та його складових, за допомогою яких суб'єкти діагностики відстежують, аналізують та прогнозують тенденції змін окремих сфер діяльності організації у певних умовах підприємницького середовища.

З огляду на те, що системи полікритеріальної діагностики базуються на використанні обґрунтованої розгалуженої критеріальної бази, розмежовано поняття «критерій діагностики» та «критерій бізнес-індикатора». Критерії діагностики — це ключові параметри, на базі яких здійснюватиметься діагностика обраних об'єктів. Критерії бізнес-індикаторів — це норми, нормативи, оптимальні значення, тобто параметри найбільш сприятливих значень бізнес-індикаторів. Розвинуто класифікацію критеріїв бізнес-індикаторів за такими ознаками: відображенням, формою представлення, характером встановлення, рівнями формалізування, обґрунтованості, узаконення, встановлення, середовищем формування, змістом, ступенем спеціалізації. Охарактеризовано методи та принципи формування критеріальної бази.

Таким чином, виокремлено невід'ємні структурні елементи системи полікритеріальної діагностики підприємства, подано їх змістову характеристику, обґрунтовано логіку та особливості взаємодії.

Незважаючи на об'єктивну незаперечність необхідності застосування системного підходу при діагностиці діяльності підприємств у теорії та на практиці практично немає обґрунтованих розробок у цій сфері. З огляду на це запропоновано базові положення концепції системно-орієнтованої діагностики діяльності підприємств на засадах уточнення понятійного апарату, виокремлення структурних елементів таких систем, обґрунтування взаємозв'язків між цими елементами. Перспективами подальших досліджень є обґрунтування змістового та функціонального наповнення кожного із елементів системи полікритеріальної діагностики.

1. Василенко В. А. Диагностика устойчивого развития предприятий: [моногр.] / В. А. Василенко. — К. : Центр учебной литературы, 2006. — 184 с.
2. Гетьман О. О. Економічна діагностика : [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. — К. : Центр навчальної літератури, 2007. — 307 с.
3. Євдокимова Н.М. Економічна діагностика: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / Н.М. Євдокимова, А.В. Кірієнко. — К.: КІЕУ, 2005. — 110 с.
4. Загорна Т. О. Економічна діагностика : [навч. посіб.] / Т. О. Загорна. — К. : ЦУЛ, 2007. — 400 с.
5. Кузьмін О. Є. Концептуальні засади формування та використання полікритеріальних діагностичних систем на підприємствах машинобудування // Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. // Вісник економічної науки України. — 2010. — № 1. — С. 56–60.
6. Мельник О. Г. Диагностика діяльності машинобудівного підприємства на засадах системи економічних індикаторів : [моногр.] / О. Г. Мельник. — Львів : Вид-во ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2009. — 188 с.
7. Мельник О. Г. Системи діагностики діяльності підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій : моногр. / О. Г. Мельник. — Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2010. — 344 с.
8. Сметанюк О.А. Економічна діагностика: [навчальний посібник] / О.А. Сметанюк. — Вінниця : УНІВЕРСАМ-Вінниця, 2009. — 139 с.

Уточнено термінологічний понятійний апарат в сфері системно-орієнтованої полікритеріальної діагностики. Розроблена структурна декомпозиція типової системи полікритеріальної діагностики. Раскрыта сущность и функциональное назначение каждого из элементов системы поликритериальной диагностики, в частности, субъектов и объектов диагностики, целей, методов, методик, бизнес-индикаторов, критериев, технологии диагностики.

It is specified terminology concept vehicle in the field of system-oriented polikriterial diagnostics. The structural decoupling of the typical system of polikriterial diagnostics is developed. Essence and functional setting is exposed each of elements of the system of polikriterial diagnostics, in particular, subjects and objects of diagnostics, aims, methods, methods, business-indicators, criteria, technology of diagnostics.

УДК 336.027-336.647/.648

В. Ю. Бодаковський

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті аналізуються теоретико-методологічні основи формування фінансової стратегії підприємствами, з'ясовуються взаємозв'язки між фінансово-економічним станом підприємств та обраною фінансовою стратегією. Розглянуто алгоритм